

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/218850,12-maja-1935-roku-zmarl-Marszalek-Jozef-Pilsudski.html>
27.02.2026, 03:32

12 maja 1935 roku zmarł Marszałek Józef Piłsudski

Piłsudski był jedną z najważniejszych postaci w historii Polski XX wieku. Odegrał kluczową rolę w odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Był Naczelnikiem Państwa, twórcą Legionów Polskich oraz przywódcą zamachu majowego w 1926 r., po którym stał się nieformalnym liderem kraju. Miał znaczący wpływ na politykę wewnętrzną i zagraniczną II Rzeczypospolitej. Jego śmierć w maju 1935 r. wywołała poważne konsekwencje polityczne — pozostawił po sobie próżnię władzy, a władzę przejęło środowisko jego bliskich współpracowników, co zapoczątkowało okres tzw. „rządów pułkowników”, charakteryzujących się coraz bardziej autorytarnym stylem sprawowania rządów.

[Józef Piłsudski](#)

12.05.2026

Niespodziewana śmierć

Pierwszym sygnałem świadczącym o pogarszającym się stanie zdrowia marszałka Józefa Piłsudskiego, który przedostał się do opinii publicznej, było jego zachowanie podczas obchodów Święta Niepodległości 11 listopada 1934 r. Ze względu na znaczne osłabienie organizmu, Piłsudski odbierał wówczas defiladę wojskową siedząc na krześle, co wywołało zaniepokojenie. Nazajutrz zebrało się konsylium lekarskie, które po przebadaniu byłego dwukrotnego premiera orzekło, że cierpi on na poważną chorobę nerek. Mimo wdrożenia leczenia, stan zdrowia Marszałka nie uległ poprawie.

19 kwietnia 1935 r., w związku z nasilającym się bólem w okolicy wątroby, postanowiono sprowadzić z Wiednia wybitnego specjalistę, prof. Karela Wenckebacha. Po przeprowadzeniu badań zdiagnozował on złośliwy nowotwór żołądka z przerzutami do wątroby.

11 maja 1935 r. Piłsudski doznał krwotoku żołądkowego, który znacznie osłabił jego serce. Zmarł dzień później, 12 maja 1935 r., o godz. 20:45, w Belwederze — dokładnie w dziewiątą rocznicę przewrotu majowego.

Śmierć Marszałka była wstrząsem dla społeczeństwa, tym bardziej że informacje o chorobie Marszałka utrzymywano w tajemnicy. W kraju ogłoszono sześciotygodniową żałobę narodową.

„Dar Boży dla narodu polskiego”

Zasługi Józefa Piłsudskiego dla odzyskania przez Polskę niepodległości są trudne do przecenienia — to właśnie on, jako twórca Legionów Polskich i zwolennik walki zbrojnej u boku państw centralnych, nadał konkretny kierunek wysiłkom niepodległościowym w czasie I wojny światowej. Jego wizja, odwaga i umiejętność mobilizacji społeczeństwa uczyniły go symbolem odrodzenia państwa po 123 latach zaborów. W kluczowym momencie tj. 11 listopada 1918 r. to właśnie jemu powierzono władzę wojskową, a następnie cywilną, co zapoczątkowało proces odbudowy niepodległej Rzeczypospolitej.

Jako Naczelnik Państwa Piłsudski odegrał decydującą rolę w tworzeniu zrębów nowego państwa, a jego działania dyplomatyczne i militarne, zwłaszcza zwycięstwo w Bitwie

Warszawskiej w 1920 r., na długo ugruntowały suwerenność Polski i powstrzymały ekspansję bolszewicką na Zachód. Jego zasługi dostrzegali nawet jego polityczni przeciwnicy. Jednym z nich był Roman Dmowski — ideowy oponent Marszałka, reprezentujący odmienną wizję Polski. W trakcie jednej z nielicznych rozmów między nimi Dmowski miał powiedzieć:

Ja także całe życie poświęciłem Polsce.

To symboliczne zdanie dobrze oddaje tragizm i jednocześnie heroizm epoki, w której różnice światopoglądowe nie wykluczały wspólnego celu — niepodległości państwa. Poczucie osobistej odpowiedzialności za losy Polski było jedną z głównych motywacji Piłsudskiego, która doprowadziła go do zbrojnego przejęcia władzy w maju 1926 r. Przewrót majowy miał, w zamierzeniu jego inicjatora, przywrócić stabilność wewnętrzną państwa i uchronić je przed chaosem politycznym. W rezultacie jednak Polska stopniowo dołączyła do grona państw o autorytarnym modelu rządów.

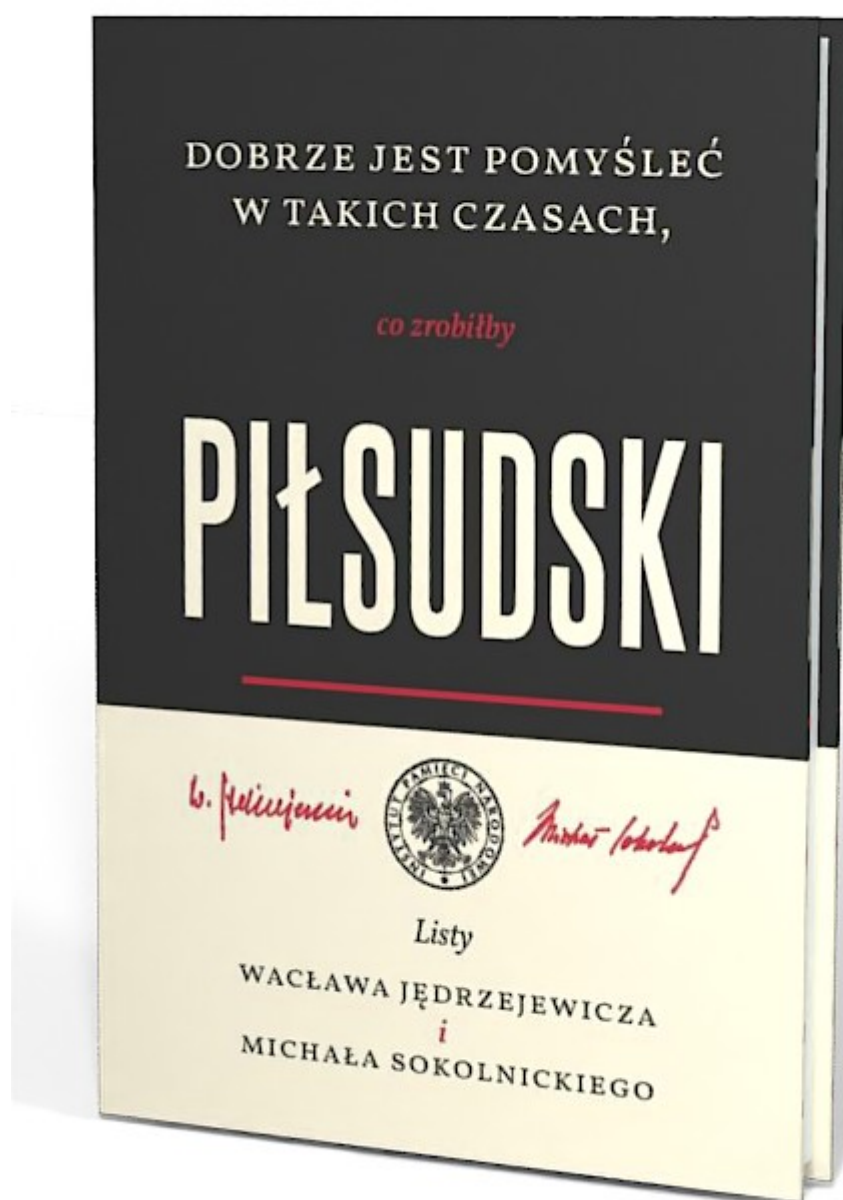
Rządy Piłsudskiego oraz jego obozu politycznego, tzw. sanacji, przyniosły niewątpliwe korzyści — wzmocniono pozycję Polski na arenie międzynarodowej, szczególnie w kontekście zagrożenia ze strony agresywnych sąsiadów: hitlerowskich Niemiec i Związku Sowieckiego. Równocześnie jednak okres ten obfitował w działania budzące kontrowersje. Do ciemnych stron jego rządów zalicza się represje wobec opozycji, brutalne rozprawy z przeciwnikami politycznymi (m.in. tzw. sprawa brzeska), a także stopniowe ograniczanie swobód obywatelskich i osłabienie mechanizmów demokratycznych.

Wszystko to sprawiło, że ocena postaci Piłsudskiego pozostaje złożona. Nawet wybitny historyk Henryk Wereszycki, znany z krytycznego podejścia do autorytarnych metod sprawowania władzy, potrafił dostrzec w Marszałku postać wyjątkową. W jednym z wywiadów powiedział:

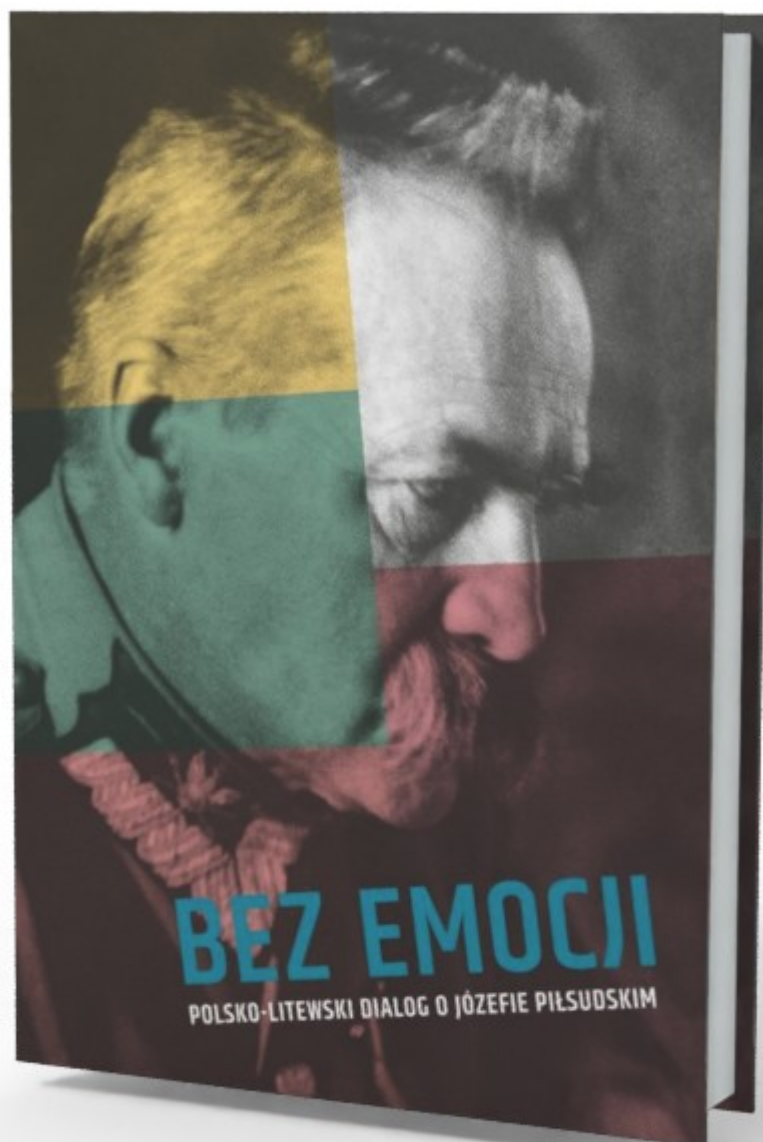
„Negatywnie odnosiłem się do Piłsudskiego jako dyktatora, jednak całość jego życia musi się ocenić pozytywnie. To był dar Boży dla narodu polskiego.”

Słowa te oddają istotę historycznego spojrzenia na Piłsudskiego — jako człowieka o ogromnych zasługach i wielkiej charyzmie, którego dziedzictwo, mimo wielu kontrowersji, na trwałe wpisało się w dzieje Polski w XX wieku.

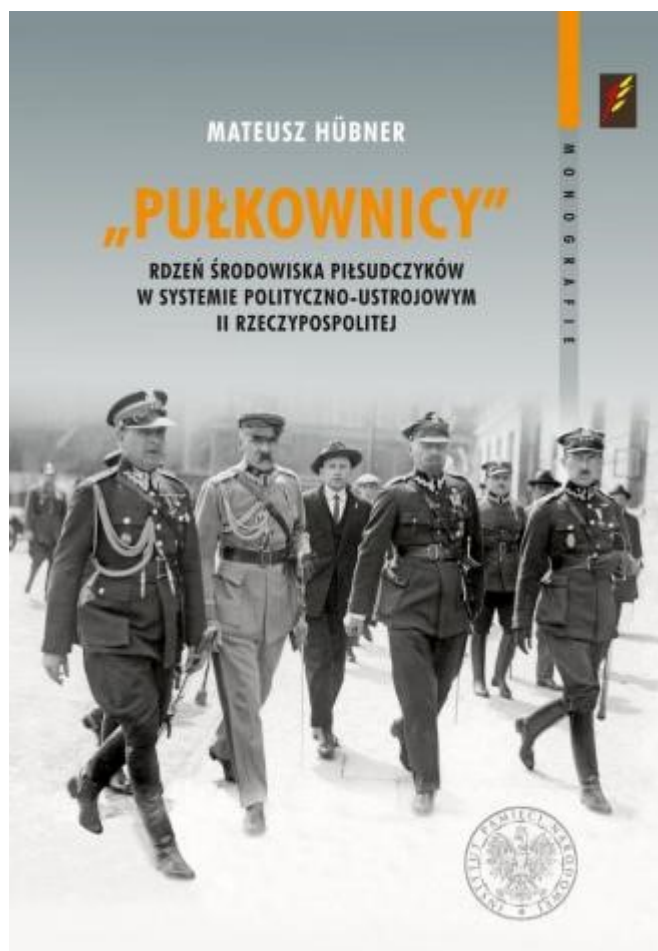
W 2022 r. IPN wydał książkę pt. „Dobrze jest pomyśleć w takich czasach, co zrobiłby Piłsudski. Listy Wacława Jędrzejewicza i Michała Sokolnickiego” autora: Krzysztof Kloc. Edycja korespondencji prowadzonej w latach 1945–1964 między Wacławem Jędrzejewiczem (w latach 1934–1935 minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego, od 1941 r. na emigracji w Stanach Zjednoczonych) i Michałem Sokolnickim ((w latach 1936–1945 ambasador RP w Turcji, gdzie mieszkał do śmierci w 1967 r.). Składa się z 84 listów. Zawierają one żywy dwugłos na temat wydarzeń z najnowszej historii Polski (wojennej i powojennej) oraz aktualnej sytuacji politycznej na świecie. Aneksem do zbioru listów jest rocznicowy tekst Sokolnickiego z 1959 r. „Wojna, której nie mogliśmy uniknąć”. Niniejsza pozycja jest dostępna w naszych księgarniach i online.

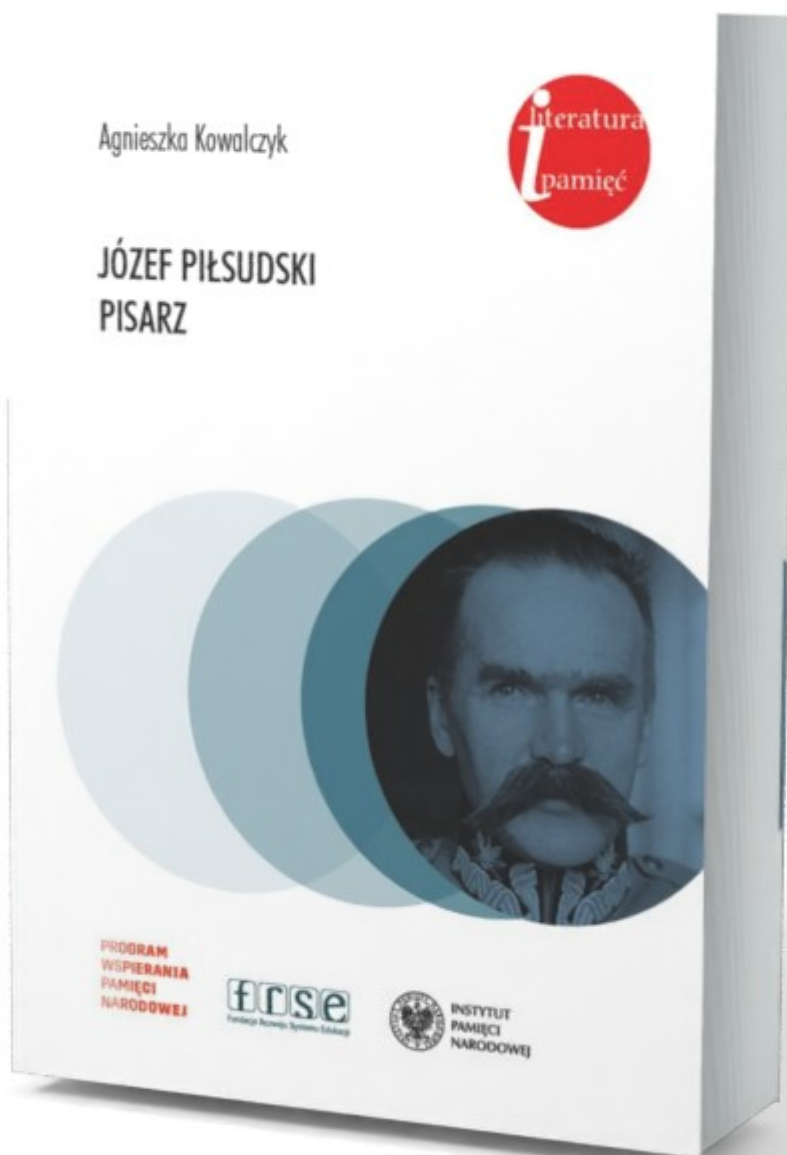
W 2021 r. IPN wydał dwujęzyczną pracę naukową (po polsku i litewsku) pt. „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim”. W tomie znajduje się 16 tekstów oraz zapis debaty ośmiu historyków z Polski i Litwy. Tematyka zawartych w tomie studiów i artykułów dotyczy przede wszystkim różnych aspektów z biografii Józefa Piłsudskiego. Jest to wydanie drugie, poprawione i rozszerzone. Niniejsza pozycja jest dostępna w naszych księgarniach i online.

Zachęcamy także do zapoznania się z publikacją Mateusza Hübnera pt. „Pułkownicy”. Rdzeń środowiska piłsudczyków w systemie polityczno-ustrojowym II Rzeczypospolitej (seria: „Monografie”), wydaną przez IPN w 2020 r. Praca łączy rys biograficzny członków grupy „pułkowników” – jednego z najciekawszych i najbardziej wpływowych środowisk politycznych II Rzeczypospolitej – z szeroko zakrojoną problematyką polityczną, obejmującą zarówno analizę mechanizmów walki o władzę, jak i kwestie ideologiczne.

W 2019 r. IPN w serii wydawniczej „Literatura i Pamięć” ukazała się książka pt. „Józef Piłsudski. Pisarz. Seria: Literatura i Pamięć” autorki: Agnieszka Kowalczyk. Postać Józefa Piłsudskiego utożsamiana jest w zbiorowej pamięci Polaków najczęściej z czynem niepodległościowym, z etosem człowieka podziemnego, więźnia i zesłańca, z ideą walki zbrojnej i Legionami Polskimi, z odzyskaniem tak długo wyczekiwanej wolności i odrodzeniem ojczyzny, a wreszcie ze zwycięstwem nad bolszewikami i ocaleniem Europy przed czerwoną rewolucją. Mówiąc o Piłsudskim, mamy zazwyczaj na myśli człowieka czynu, męża stanu, polityka i wodza, rzadziej natomiast pisarza, choć przecież i w tej roli spełniał się przez całe swoje życie. Dowodem jego twórczych dokonań jest monumentalne dziesięciotomowe wydanie Pism zbiorowych (1937–1938), na które składają się teksty publicystyczne, relacje wspomnieniowe, studia historyczne i wojskowe, mowy, odezwy, rozkazy i korespondencje. Niniejsza pozycja jest dostępna w naszych księgarniach i online.

Ponadto zachęcamy również do zapoznania się z artykułami i innymi licznymi materiałami zgromadzonymi w portalu przystanekhistoria.pl oraz na innych stronach Instytutu Pamięci Narodowej, w tym na kanale IPNTv:

- Zygmunt Walkowski, [Gdzie w Warszawie bywał Józef Piłsudski i jakie miejsca poświęcone są jego pamięci? Wykład oparty na fotografiach z archiwum Zygmunta Walkowskiego, które przybliżą realia Warszawy czasów Piłsudskiego oraz klimat miasta.](#)
- Sebastian Piątkowski, [Ostatnia droga serca marszałka Piłsudskiego](#)
- Marek Gałęzowski, [Marszałek Józef Piłsudski \(1867-1935\)](#)
- Anna Kuśmerek, [Śmierć Marszałka](#)
- Mirosław Szumiło, [Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego w latach 1918-1920](#)

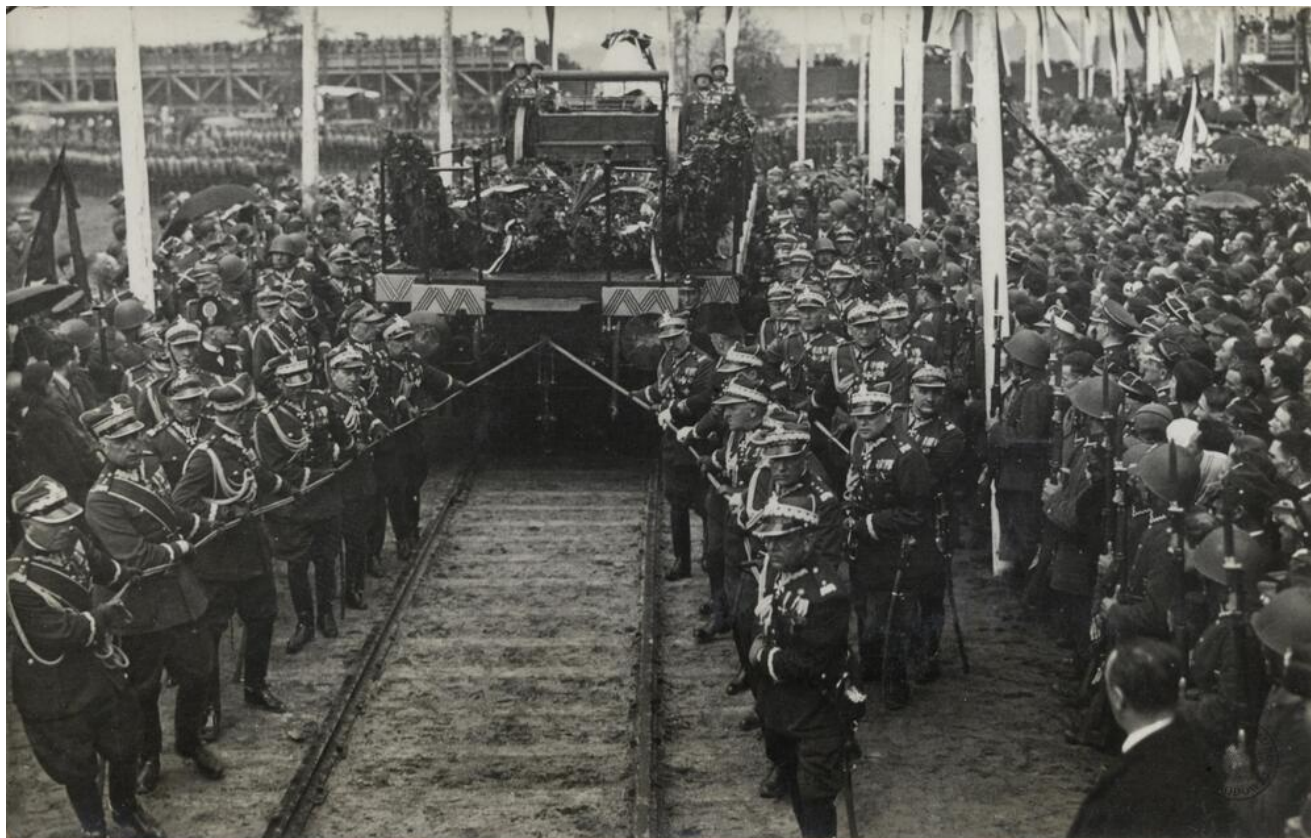
AUDIO: dr Sebastian Pilarski, dyrektor Biura Badań Historycznych IPN o śmierci Józefa Piłsudskiego

fot. AIPN, Uroczystości pogrzebowe Józefa Piłsudskiego, syg. IPNGd-23-2-1-11

fot. AIPN, Żołnierze i oficerowie Wojska Polskiego przechodzący w kondukcie pogrzebowym Józefa Piłsudskiego przez symboliczną bramę ustawioną przy Dworcu Głównym w Krakowie, syg. IPNRz-1-10-2-15

fol. AIPN, Uroczystości pogrzebowe Józefa Piłsudskiego na Polach Mokotowskich w Warszawie. Na zdjęciu generałowie wojska polskiego ciągnący sznurami platformę kolejową po specjalnie na tę okazję przygotowanych torach prowadzących do stacji kolejowej, svg.IPNGd-23-2-1-6

Pliki do pobrania

[dr Sebastian Pilarski Dyrektor Biura Badań Historycznych IPN o śmierci Józefa Piłsudskiego \(mp3, 4.64 MB\)](#)

[dr Sebastian Pilarski Dyrektor Biura Badań Historycznych IPN o śmierci Józefa Piłsudskiego \(wav, 34.01 MB\)](#)